

INGLIZ TILI MATNLARIDA AJRATILGAN TUZILMALARNING O‘RNI

Shukurova Zilola Fazlidinovna

assistent

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

E-mail: zilolashukurova618@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada stilistik vositalaning, ya’ni ajratilgan tuzilmalarning ingliz adabiyotida ifodalanishi va uning badiiy adabiyot, nasr tahlili haqida so‘z boradi. Stilistik vositalaning ekspressiv va funksional-stilistik bo‘yalishi va o‘ziga xos qo‘llanilishi, nutqning intonatsiya naqshlari bilan chambarchas bog‘liqdir va shularga asoslanadi.

Kalit so‘z: Stilistik vosita, xiazm, stilistik bo‘yoqdorlik, ekspressiv, funksional-stilistik, nasr tahlili, tilshunoslik, stilistik vosita, sintaktik qurilma.

Stilistik vosita sifatida ajratilgan tuzilmalar so‘zlashuv nutqning sintaktik o‘ziga xos xususiyatlarining ajralmas bir bo‘lagidir. Ajratilgan tuzilmalar stilistik vosita bo‘lib, hozirgacha kam o‘rganilgan. Qurilmaning o‘zi nutqning intonatsiya naqshlari bilan chambarchas bog‘liq.

Ba’zan jumlaning ikkinchi darajali bo‘laklaridan biri yozuvchining o‘ziga xos mulohazasiga ko‘ra shunday joylashtiriladiki, u mantiqiy ravishda murojaat qilgan so‘zdan rasmiy ravishda mustaqil ko‘rinadi. Tuzilmalarning bunday qismlari ajratilgan tuzilmalar deb ataladi. Ular jumlada alohida bo‘laklar sifatida ajralib turganga o‘xshaydi. Ajratilgan bo‘laklar odatiy o‘z ko‘rinishidan uzilib, ko‘proq ahamiyatga ega bo‘ladi va intonatsiya bilan ajralib turadi. Ajratilgan konstruksiyalarning strukturaviy naqshlari hali tasniflanmagan, ammo eng ko‘zga ko‘ringan holatlar atribut yoki

qo‘shimchali o‘zgartiruvchi o‘z ko‘rsatuvchisiga bevosita yaqin joyda emas, balki quyidagi misollarda bo‘lgani kabi boshqa o‘rinda joylashtirilgan:

“Steyne rose up, grinding his teeth, pale, and with fury in his eyes.” —“Steyn o‘rnidan turdi, tishlarini g‘ijirlatib, rangi oqarib ketdi va ko‘zlarida g‘azab paydo bo‘ldi.” Bu gapda barcha kesimlar ajratilgan tuzilma bo‘lib, bular gapning hissiyotga boy va alohida ta’kidlab ko‘rsatilmoqda.

“Sir Pitt came in first, very much flushed, and rather unsteady in his gait”. (Thackeray). — “Birinchi bo‘lib, ser Pitt kirib keldi, juda qizarib ketgan va yurishida ancha beqaror edi”.

Ba’zida nominal so‘z birikmasi gapning qolgan qismi bilan sintaktik birlik hosil qiladi.

“And he walked slowly past again, along the river — an evening of clear, quiet beauty, all harmony and comfort, except within his heart.” — “Va u yana sekin daryo bo‘ylab o‘tib ketdi - tiniq, sokin go‘zallik, barcha uyg‘unlik va qulaylik oqshomida, faqat o‘z qalbi bilan birga.” (Galsworthy). Bunda ham tiniq, sokin go‘zallik, barcha uyg‘unlik va qulaylik oqshomida kabi ajratilgan bo‘laklar bilan izohlanadi va gapni alohida bo‘yoqdorlik orqali qahramonning holatini yaqqol ko‘rsatib beradi.

Ajratilgan qurilishning muhim sifati shundaki, ajratilgan qismlar jumlagi o‘ziga xos mustaqil butunlikni ifodalaydi yoki iborani yoki so‘zni mustaqil ko‘rinishga olib keladigan holatda joylashtiriladi. Lekin ajratilgan ibora gapning bosh a’zosi darajasiga ko‘tarila olmaydi - u tarkibiy jihatdan bosh a’zoning barcha xususiyatlariga ega bo‘lsa-da, har doim semantik nuqtai nazardan ikkinchi darajali bo‘lib qoladi. Ajratilgan konstruksiyalarning strukturaviy va semantik jihatlarining bunday to‘qnashuvi kerakli ta’sirchanlikni keltirib chiqaradi - o‘quvchini jumlaning tarkibiy qismlari orasidagi mantiqiy aloqalarni izohlashga majbur qiladi. Ular o‘rtasidagi mantiqiy bog‘lanishlar sintaktik ko‘rsatkichlarning yo‘qligiga qaramay doimo mavjud bo‘ladi.

Ajratilgan konstruksiyalar umumiy shakllarda tilning yozma xilma-xilligini og‘zaki xilma-xillikka o‘xshash qiladi, bunda tarkibiy qismlar o‘rtasidagi munosabat

intonatsiya yordamida samarali amalga oshiriladi. Alohida qurilish, go‘yo yozma va og‘zaki til me‘yorlarini bog‘laydigan o‘ziga xos qurilmaga aylanadi.

Ushbu stilistik qurilma inversiyaga o‘xshaydi. Funktsiyalar deyarli bir xil. Biroq, alohida qurilish ancha kuchli ta‘sir ko‘rsatadi, chunki u muallif nuqtai nazaridan muhim bo‘lgan iboraning qismlarini ko‘proq yoki kamroq mustaqil tarzda taqdim etadi. Bu erda alohida konstruktsiyalarga yana bir nechta misollar berilgan:

“Daylight was dying, the moon rising, gold behind the poplars.” — (Galsworthy).
“Kun yorishib, oy chiqayotgan edi, tilla rang teraklar ortida jilolanardi.

“I want to go, he said, miserable.” (Galsworthy) — “She was lovely: all of her — delightful” (Dreiser) — Ketmoqchiman, - dedi u bechora. “U go‘zal edi: uning hammasi yoqimli.”

Bu jumalardagi kursiv bilan yozilgan iboralar va so‘zlar alohida ko‘rinadi, lekin shunga qaramay, tegishli gaplarning asosiy a‘zolari bilan bog‘liqlik aniq ifodalanadi. Shunday qilib, teraklar ortidagi tillani o‘xshatish yoki metafora sifatida talqin qilish mumkin: teraklar ortidan oltindek oy ko‘tarilayotgan edi, yoki oy chiqayotgan edi, oltin edi...

Ajratilgan qurilish ba‘zan so‘zning ikkita grammatik ma‘nosini bir vaqtning o‘zida amalga oshirishga olib keladi. “Men ketmoqchiman”, dedi u badbashara” jumlasida oxirgi so‘z vergul qo‘yilmaganda aytilgan so‘zga qo‘shimcha sifatida tushunilgan bo‘lishi mumkin edi, garchi grammatik jihatdan miserably kutilgan bo‘lsa ham. Vergul bilan ko‘rsatilgan pauza, miserable mutlaq qo‘llaniladigan va he olmoshiga ishora qiluvchi sifatdosh ekanligini anglatadi.

Xuddi shu narsani Dreiserning yoqimli so‘zli jumlasini haqida ham aytish mumkin. Bu erda yana tinish belgilari muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Galperin I.R. “Stylistics” Higher School. Moscow, 1977.
2. Kukhareno Y.A. “A book of practice in stylistics”. Высшая школа. Москва 1986.
3. Screebnev. The fundamentals of English stylistics. Moscow, 2000.

4. Znamenskaya T.A. Stylistics of the English Language.

5. Скребнев Ю.М. Основы стилистики английского языка: Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз, 2-е изд., испр. / М.: ООО «Издательство Астрель», 2000. 221с.

6. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. М.: Изд-во «Литература на иностранных языках», 1957. 284 с.

